

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO
WOŁYŃSKIEGO

T R E Ś Ć :

CZĘŚĆ URZĘDOWA:

Poz. 10. Organizowanie Bibliotek Głównych
Pedagog. Statut B. N. Regulamin B. N. Po-
dziękowanie. Komunikaty: ulgi kolejowe. sa-
dzonki drzew, tydzień propagandy trzeźwości,
egzamin y dla kand. na naucz., składki dla uc-
czenia setnej rocznicy bitwy pod Ostrołką,
teatr p. Ortyma, „Parametr“, Koło geografów,
„Radjoamator Polski“, konkurs.

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA:

A. Demidiuk: Stan oświaty na Wołyniu w sto-
sunku do realizacji powszechnego nauczania.
F. Nowosielski: Ogród botaniczny
przy szkole.

LUTY 1930
Nr. 2/64.
ROK VII

C Z E Ś C U R Z E D O W A.

Poz. 10. **Organizowanie Bibliotek Głównych Pedagogiczn.**
Okólnik Kurat. O. S. W. Nr. II 2485 1/29 z dn. 31/XII 29.

W celu ułatwienia nauczycielstwu okręgu wołyńskiego dalszego kształcenia się w dziedzinie pedagogiczno-dydaktycznej i naukowej została otwarta z dn. 1 grudnia 1929 r. Państw. Centralna Biblioteka Pedagogiczna w Równem (lokal Kuratorjum O. S. Woł. ul. Gimnazjalna L. 3). Przy P. C. B. P. otwarta została Czytelnia czasopism naukowych i pedagogicznych polskich i obcych. Warunki korzystania z biblioteki i czytelnicy są następujące: za wypożyczenie książek kaucja wynosi 3 zł.— za korzystanie z biblioteki i czytelnicy miesięczna składka członkowska wynosi 1 zł.

W związku z powyższem poleca się zwrócić uwagę nauczycielstwu, że 1) na wyżej podanych warunkach może wypożyczać książki z P. C. Biblioteki Pedagog. w Równem, 2) członkom P. C. B. P. przysługuje prawo zgłaszania swoich życzeń co do książek, jakie pragną znaleźć dla swoich studjów w Bibliotece Centralnej. Dotyczy to przedewszystkiem nauczycielstwa, które pragnie się przygotować do egzaminów lub na kursy wakacyjne. Równocześnie podaje się statut Bibliotek Nauczycielskich O. S. Woł. wraz z regulaminem.

Droga bezpośredniego zgłaszania się nauczycielstwa do P. C. B. w Równem zostaje utrzymana dotąd, dopóki na zasadach § 2 i § 3 Statutu Bibliotek Naucz. O. S. Woł. nie zostaną po miastach utworzone Główne Biblioteki Nauczycielskie wraz z czytelniami czasopism pedagog. i naukowych, z których korzystać będzie nauczycielstwo wszystkich typów szkół w danem mieście. Rozwój wśród nauczycielstwa czytelnictwa fachowych pism i książek, z których referaty i sprawozdania mogą być

punktem wyjścia do dyskusji, obok samodzielnych opracowań, związanych z praktyką szkolną i lekcji pokazowych, winien być głównym celem prac i działalności zarządu Biblioteki Głównej, w skład którego wchodzi z urzędu inspektor szkolny i dyrektor gimnazjum państwowego, oraz zaproszeni przez nich członkowie zarządu ze sfer nauczycielskich według § 15 statutu. W ten sposób winno się uzyskać współpracę nauczycielstwa w kierunku samokształceniowym, nadto przez grupowanie na jednym terenie (lokal gimnazjum lub inspektoratu) bibliotek pedagog. inspektoratów i gimnazjów, łącznie z czytelnią czasopism można lepiej i bardziej celowo wyzyskać księgozbiory oraz zaopatrywać je według potrzeb nauczycielstwa i środków na ten cel uzyskanych.

Stąd polecam, aby Panowie Inspektorowie i Dyrektorzy Gimnazjów Państwowych po porozumieniu się nadesłali w jak najkrótszym czasie do Kuratorjum wnioski, dotyczące warunków zorganizowania Bibliotek Głównych z Czytelniami drogą skomasowania dzieł pedagogiczno-dydakt. obu instytucji na jednym terenie, prenumeraty czasopism do wspólnej czytelnicy i składu zarządu biblioteki i czytelnicy. Wybrany zarząd zajmie się organizacją jako autonomicznej instytucji Biblioteki Powiatowej (Głównej), której księgozbiór będzie się składał, według statutu B. Naucz. O. S. Woł. z książek wypożyczonych tej instytucji przez Inspektoraty i Dyrekcje, oraz nabytych po założeniu biblioteki z jej dochodów, jako własność tej instytucji.

Sprawa administracji i dyżurów w bibliotekach do czasu większego rozwoju (frekwencja) może być rozstrzygnięta przez dobrowolny rozdział pomiędzy siebie dyżurów przez nauczycielstwo szkół średnich i powszechnych, powołanych do zarządu biblioteki przez jej organizatorów. Po uzyskaniu większej frekwencji członków kierownicy Bibliotek Głównych otrzymają ulgi w wymiarze godzin zależnie od miejscowych warunków, członkowie zaś jej z nauczycielstwa danego powiatu mogą za pośrednictwem Zarządu Gł. Biblioteki zwrócić się o wypożyczenie dzieł do P. C. Biblioteki Pedagog. w Równem, przyczem w tych wypadkach do żadnych świadczeń pociągani nie będą.

Kurator Okręgu Szkolnego [—] **K. Szelaǳowski**

Statut Bibliotek Nauczycielskich w Okręgu Szkolnym. Wołyńskim.

§ 1.

Biblioteki nauczycielskie, bez względu na źródło, z którego powstały i uzupełniają się, są własnością Państwa:

§ 2.

Biblioteki nauczycielskie dzielą się na główne i podręczne.

§ 3.

W mieście, bez względu na ilość szkół średnich i powszechnych jest tylko jedna biblioteka pedagogiczna główna wraz z czytelnią czasopism pedagogicznych. Biblioteki podręczne są w każdym zakładzie naukowym.

§ 4.

Główna biblioteka w Równem ze względu na swoją wielkość i zakres działania nosi nazwę: Państwowa Centralna Biblioteka Pedagogiczna w Równem.

a) P. Centralną Biblioteką Pedagogiczną w Równem zarządza kierownik, wyznaczony przez Kuratora O. S. Woł.

b) Biblioteką Główną—nauczyciel, któremu te funkcje powierzy Kurator.

c) Biblioteką podręczną zawiaduje dyrektor szkoły, względnie w jego imieniu nauczyciel.

d) Kierownictwo biblioteki podręcznej jest bezpłatne.

§ 5.

P. Centralna Biblioteka Pedag. w Równem, oraz inne biblioteki główne mają ze względu na specjalne zadania charakter instytucyj autonomicznych.

§ 6.

Autonomja P. Centralnej Biblioteki Ped. w Równem polega na tem, że kierownik jej

1. reprezentuje ją nazewnątrz,

2. w sprawach bibliotecznych porozumiewa się z innymi Bibliotekami Głównymi bezpośrednio,

3. zarządza nią i jest odpowiedzialny za wszystkie działy jej administracji wobec Kuratora,

4. do jego decyzji należy sposób nabywania uchwalonych przez Radę Biblioteczną książek z tem zastrzeżeniem, że jest obowiązany starać się o najtańsze źródła zakupu.

§ 7.

Zadaniem P. Centralnej Biblioteki Ped. w Równem jest:

1. ułatwiać nauczycielom dalsze kształcenie się w dziedzinie przede wszystkim pedagogiczno-dydaktycznej, nadto naukowej a to przez wypożyczanie, gromadzenie, przechowywanie, katalogowanie, udostępnianie książek i czasopism,

2. utrzymywać w ewidencji biblijografję krajowej i zagranicznej literatury pedagogiczno-dydaktycznej,

3. utrzymywać ścisłą łączność z innymi bibliotekami, a to celem wzajemnych ułatwień naukowych, wzajemnego wypożyczania książek, oraz organizowania akcji odczytów, referatów i lekcji pokazowych przez grupy nauczycielstwa szkół średnich i powszechnych na terenach ich szkół.

4. zaspakajać potrzeby nie tylko miejscowych czytelników,

lecz także wypożyczać dzieła nauczycielstwu zamiejscowemu za pośrednictwem Bibliotek Głównych.

§ 8.

Autonomię innych Bibliotek Głównych określa § 6.

§ 9.

Zadania innych Bibliotek Głównych podaje § 7 z pominięciem p. 2.

§ 10.

P. Centralna Biblioteka Ped. w Równem i Biblioteki Główne zawierają dzieła i czasopisma, przedewszystkiem z zakresu pedagogiki i dydaktyki, nadto pożądane są dzieła i czasopisma treści naukowej, pozostające w ścisłym związku z pracą pedagogiczną nauczyciela. Beletrystyka może stanowić zupełnie odrębny dział, utrzymywany z osobnych miesięcznych opłat czytelników.

§ 11.

Przy P. Centralnej Bibliotece Ped. w Równem i Bibliotekach Głównych mają być urządzone czytelnie dla korzystania z księgozbioru i czasopism na miejscu.

§ 12.

Organizacja administracyjna.

Kierownik biblioteki prowadzi:

1. księgę inwentarza księgozbioru,
2. katalog autorów i rzeczowy,
3. księgę kasową,
4. „ zamówień i zakupów,
5. „ introligatorską,
6. „ statystyki czytelnictwa,
7. „ życzeń,
8. „ korespondencyjną,
9. „ inwentarzową (sprzętów).

§ 13.

Kierownik P. Centr. Biblioteki Ped. w Równem oprócz czynności wymienionych w § 12:

1. utrzymuje w ewidencji bibliografię pedag. dydakt.
2. sporządza spisy nabytych przez P. Centralną Bibliotekę Ped. w Równem książek i rozsyła je do wszystkich zakładów naukowych Okręgu.

R A D Y B I B L J O T E C Z N E.

§ 14.

Dla uzupełnienia księgozbiorów, zgodnie z charakterem i celem bibliotek nauczycielskich istnieje przy P. Centr. Bibliotece Ped. w Równem i każdej Bibliotece Głównej Rada Biblioteczna.

§ 15.

W skład rad bibliotecznych wchodzi:

1. członkowie — fachowcy po jednym z każdego przedmiotu, wykładanego w szkole średniej i powszechnej, mianowani przez Kuratora Okręgu Szkoln. Wołyńskiego.

2. delegaci zrzeszeń nauczycielskich i tych instytucyj (gimnazja i inspektoraty), które przyczyniają się do zorganizowania biblioteki,

3. kierownik biblioteki.

§ 16

Dla podzłału czynności Rada Biblioteczna może tworzyć komisje z prawem kooptacji, tak np. fachowe,—biblioteczno-czytelniową, odczytową, rozrywkową i t. d.

§ 17.

Do zakresu działania Rady Bibliotecznej należy: decyzja do zakupu nowych dzieł na podstawie sporządzonej przez poszczególnych członków Rady bibliografji tego przedmiotu, który w Radzie reprezentują a przedkładanej uprzednio kierownikowi biblioteki dla przygotowania przezeń odpowiednich wniosków, inicjatywa w zakresie wzmoczenia ruchu pedagogicznego (organizacja odczytów, zebrań dyskusyjnych etc.)

§ 18.

W wyjątkowych wypadkach może kierownik biblioteki po porozumieniu się z przewodniczącym i fachowym członkiem Rady Bibliotecznej zakupić dzieła bez zwoływania tejże, o czym jednak winien zawiadomić na najbliższem, zwyczajnem zebraniu.

§ 19.

Rada Biblioteczna może wyrażać swoją opinię co do organizacji i dalszego rozwoju biblioteki i przedstawiać odpowiednie wnioski, dotyczące reorganizacji, względnie zmiany statutu, Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wołyńskiego do zatwierdzenia.

§ 20.

Rada Biblioteczna odbywa posiedzenia pod przewodnictwem swego przewodniczącego, którego mianuje Kurator O. S. Woł. Kontrolę nad gospodarką finansową prowadzi Kuratorjum.

§ 21.

Posiedzenia zwyczajne odbywają się raz na dwa miesiące, nadzwyczajne na życzenie przewodniczącego, lub $\frac{3}{4}$ członków Rady Bibliotecznej.

§ 22.

Z posiedzeń spisuje się protokół; przyjęty do wiadomości przez Radę na następnem posiedzeniu i podpisany przez przewodniczącego przechowuje kierownik biblioteki.

§ 23.

Uchwały Rady Bibliotecznej zapadają bezwzględną większością głosów, w razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący.

§ 24.

Kierownik biblioteki obowiązany jest wykonać decyzję Rady, co do zakupu dzieł, zawiadamiając ją o dokonaniem kupnie, w razie niedokonania podać umotywowane powody. W razie zasadniczej sprzeczności zapatrywań w ogólnych sprawach bibliotecznych między kierownikiem biblioteki a Radą przysługuje jednej i drugiej stronie odwołanie się do Kuratora Okręgu S. Woł.

BIBLIOTEKI PODRĘCZNE.

§ 26.

Każda szkoła średnia i powszechna powinna prowadzić odrębną „bibliotekę podręczną“, zawierającą dzieła niezbędne i potrzebne do wykorzystania zawodu nauczycielskiego.

§ 27.

W skład bibliotek podręcznych wchodzi:

1. encyklopedje, słowniki, podręczniki i t. p.
2. Zbiory dzieł po gabinetach i pracowniach,
3. dzieła z metodyki poszczególnych przedmiotów.

§ 28.

Każda biblioteka podręczna prowadzi:

1. inwentarzowy spis dzieł zatwierdzony przez dyrektora,
2. spis rzeczowy dla użytku nauczycieli.

§ 29.

Biblioteka podręczna powinna być dostępna dla wszystkich nauczycieli bez żadnych trudności.

ŚRODKI PIENIĘŻNE.

§ 30.

Środki na zakupno książek i czasopism oraz materiałów bibliotecznych czerpie się:

1. z sum przyznanych przez Ministerstwo W. R. i O. P., względnie Kuratorjum,
3. z darów, zapisów i zasiłków.

REGULAMIN

Bibliotek Nauczycielskich Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wołyńskiego.

§ 1.

Z bibliotek (centralnej i głównych) korzystają wszyscy nauczyciele, urzędnicy i osoby prywatne, którym to prawo przyzna Rada Biblioteczna.

§ 2.

Za korzystanie z biblioteki i czytelnicy opłaca się składkę miesięczną w wysokości, ustalonej przez Kuratorjum, potrącaną

przy wypłacie uposażenia nauczycielstwu i urzędnikom. Za wypożyczone dzieła składa się kaucję.

§ 3.

Wysokość kaucji za wypożyczone książki i opłatę za stałe korzystanie z biblioteki i czytelnii osobom z poza sfer nauczycielskich i urzędniczych ustala Rada Biblioteczna.

§ 4.

Godziny urzędowe ustala Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wołyńskiego na wniosek kierownika biblioteki.

§ 5.

Wypożyczać książki można albo osobiście, albo za pośrednictwem osoby do tego upoważnionej.

§ 6.

Wypożyczający książki za pośrednictwem osoby drugiej ponosi pełną odpowiedzialność za ewentualne zgubienie lub uszkodzenie książki przez tę osobę.

§ 7.

Nauczyciele zamiejscowi wypożyczają książki za pośrednictwem swego zakładu lub bezpośrednio z biblioteki.

§ 8.

Poza siedzibą biblioteki wysyła się książki pocztą, jako przesyłkę wartościową na odpowiedzialność wypożyczającego.

§ 9.

Wypożyczający wypełnia i podpisuje rewers na każdą książkę, po zwrocie książki otrzymuje odcinek rewersu ze swoim podpisem.

§ 10.

Każdy czytelnik wypożycza książki tylko dla siebie, własnowolne przekazywanie ich innej osobie jest niedozwolone.

§ 11.

— Czytelnik odpowiada za wypożyczoną książkę: w razie zgubienia, lub zniszczenia obowiązany jest pokryć jej pełną wartość lub częściową, według orzeczenia kierownika biblioteki. Uszkodzenie książki (np. podkreślenia) będą uwzględnione tylko wtedy, gdy je czytelnik przy wypożyczaniu na rewersie zaznaczy, bibliotekarz potwierdzi. Za zniszczenie oprawy należy zwrócić jej koszt.

§ 12.

W razie zatrzymania książki ponad przepisany termin otrzymuje czytelnik upomnienie do zwrotu, w razie dalszej zwłoki po upływie 10 dni Biblioteka poczyni odpowiednie kroki, celem odebrania książki lub ściągnięcia należności. Za każde upomnienie należy przy zwrocie książki uiścić koszt przypomnienia.

§ 13.

Kierownik biblioteki może zażądać zwrotu książki przed upływem terminu bez podania powodów.

§ 14.

Z wydawnictw cennych, czy to ze względu na ilustrację, czy na czas wydania i rzadkość biblioteczną, można jedynie korzystać w czytelni.

§ 15.

Każdy upoważniony do korzystania z biblioteki ma prawo zapisać w księdze życzeń lub zgłoszeń u kierownika biblioteki tytuły dzieł, potrzebnych mu do jego pracy pedagogiczno-dydaktycznej.

§ 16.

Palenie tytoniu jest niedozwolone w lokalu biblioteki i czytelni. W czytelni winna być zachowana cisza.

§ 17.

Celem przeprowadzenia kontroli księgozbioru kierownik ma prawo za zezwoleniem Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wołyńskiego wstrzymać wypożyczanie książek i zamknąć bibliotekę na czas oznaczony, po odpowiednim ogłoszeniu zarządzenia.

§ 18.

Nieprzestrzeganie regulaminu pociąga za sobą utratę prawa korzystania z biblioteki i czytelni, o czym na wniosek kierownika decyduje Rada Biblioteczna.

Kurator Okręgu Szkolnego [—] **K. Szelągowski.**

Podziękowanie.

Na skutek wizytacji szkół, przeprowadzonej w czerwcu ub. r. przez Wizytatora Ministerjalnego i Wizytatora Kuratorjum, Pan Kurator Okręgu Szkolnego Wołyńskiego wyraził swe zadowolenie p. Janowi Bogaczowi, kierownikowi 7-mio klasowej publicznej szkoły powszech. Nr. 2 w Łucku, za wzorową administrację szkoły i dodatnie rezultaty pracy wychowawczej i dydaktycznej, oraz uznanie p. Zofji Beklewskiej, nauczycielce publiczn. 1-kl. szkoły powsz. w Budnikach pow. kowelskiego i p. Sergjuszowi Filipowowi, nauczycielowi publiczn. 1 kl. szkoły powszechnej w Bogolubach powiatu Łuckiego— za uzyskane wzorowe rezultaty wychowawcze i dobry poziom naukowy powierzonych im szkół.

Podziękowanie powyższe ukazuje się w druku po raz drugi z powodu błędów zecerańskich, jakie się wkradły w tekście 1-go ogłoszenia.

K O M U N I K A T Y.

Ulgi kolejowe. Uzupełniając wykaz zakładów naukowych, których wychowankom przysługują ulgi kolejowe (Dz. Urz. K. O. S. W. Nr. 1/63), Kuratorjum powiadamia, że powyższe prawo przyznane zostało tymże okólnikiem Mstwa Komunikacji z dnia 29. XI. 1929 r. Nr. III. O. K. 16733/29 dla Gimnazjum Koedukacyjnego z ukraińskim językiem nauczania Serg. Milaszkiewicza w Krzemieńcu.

Sadzonki drzew. Dyrekcja Lasów Państwowych w Łucku podaje adresy nadleśnictw, które posiadają do sprzedania pewną ilość siewek morwy białej, a mianowicie: nadleśnictwa Kiwerce, Kostopol i Łuck (urzędy pocztowe w miejscu), nadleśnictwo Równe (p. Aleksandrja), Czartorysk (p. Stepań), Krymno (p. w m.) Strzelsk (p. Sarny), Trościaniec (p. Kiwerce) i Zamszany (p. Ratno koło Zabłocia).

Nadleśnictwo Hubin (adres kolejowy i poczt. Wojnica) podaje ceny siewek następujące: modrzew europ. (2 letnie) 15 zł., świerk pospolity (1 rocz.) 30 zł. morwa biała (1 roczne) 35 zł., jesioklon (1 roczne) 10—25 zł. Z zamówieniem na modrzew należy zwracać się do Dyrekcji Lasów Państwowych w Łucku, na inne zaś rodzaje bezpośrednio do nadleśnictwa Hubin.— Ceny rozumieją się za 1000 sztuk wykopanych i powiązanych w pęczki loco rozsadnik, to jest bez opakowania, za które dolicza się koszta własne. Przeciętna wysokość (oprócz jesioklonu) wynosi 12 cm., świerka zaś 5 cm.

Tydzień propagandy trzeźwości organizuje Zarząd Ligi Przeciwałkoholowej w dniach od 1 do 8 lutego b. r. W związku z powyższem Kuratorjum zwraca uwagę na okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. w tej sprawie, zamieszczony w Dzienniku Urzędowym Kuratorjum Nr. 1 (41) z roku 1928, poz. 3, oraz wykaz broszur odpow. treści, zamieszczony w Dz. Urz. Kurat. z r. 1925 Nr. 10 poz. 137.

Państwowa Komisja Egzaminacyjna dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich w Wilnie ogłasza, że egzaminy dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich (naukowe, pedagogiczne i uproszczone) w okresie zimowym br. odbywać się będą od dnia 18 do 26 lutego 1930 r. Kandydaci, którzy

pragną przystąpić do egzaminów w tym okresie, winni zgłosić się w tym celu pisemnie do Komisji Egzaminacyjnej, w terminie do 1 lutego, składając jednocześnie przepisana opłatę, która wynosi za egzamin naukowy (k'lauzurowy i ustny) 84 zł. za egzamin pedagogiczny 67 zł., za egzamin uproszczony 50 zł. 40 gr., za egzamin z literatury, historii i geografji polskiej przy egzaminie uproszczonym 16 zł. 80 gr. Rozkład i terminy egzaminów będą podane do wiadomości interesowanych drogą ogłoszenia w lokalu komisji egzaminacyjnej (Uniwersytet, ul. Uniwersytecka 3. II p.)—

Komitet Obchodu setnej rocznicy bitwy pod Ostrołęką zorganizowany w dniu 29 lipca b. r. przy licznych udziale przedstawicieli władz państwowych i społeczeństwa uchwalił, iż najlepszym wyrazem czci dla poległych w roku 1831 na polu bitwy pod Ostrołęką będzie:

1. Wzniesienie w Ostrołęce pomnika — mauzoleum ku czci bohaterów.]
2. Budowa domu inwalidzkiego im. gen. Bema.

Rzeczą całego Narodu Polskiego jest, aby inicjatywa ta mogła być zrealizowana i abyśmy w dniu 26 maja 1931 roku na miejscu wiecznego spoczynku bohaterów ujrzeni pomnik, będący widomym znakiem, że Polska spłaca święte długi wdzięczności.

Komitet apeluje do całego społeczeństwa, aby ofiary składano na konto P. K. O. Nr. 1831 lub za pośrednictwem prasy.

Teatr p. Tymoteusza Ortyma. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zawiadamia, iż nie uważa za wskazane popieranie nadal „Teatru Propagandowego z siedzibą w Warszawie“ i zachęcanie młodzieży szkolnej do brania udziału w przedstawieniach, urządzanych przez ten teatr. Dyrektorem teatru tego jest p. Tymoteusz Ortym.

„Parametr”. Z inicjatywy p. Rusieckiego, instruktora matematyki w Wydz. Kszt. Naucz. M. W.R. i O.P. księgarnia św. Wojciecha w Poznaniu przystępuje do wydawania czasopisma PARAMETR, poświęconego nauczaniu matematyki. Czasopismo omawiać będzie sprawy, związane z nauczaniem matematyki w szkołach powszechnych i średnich ogólnokształcących oraz w zakładach kształcenia nauczycieli i w szkołach zawodowych; znajdzie się w niem też dział dla starszej młodzieży szkolnej. Czasopismo ukazywać się będzie 10 razy do roku w objętości po 40 stron pod redakcją p. A. M. Rusieckiego przy współudziale D. St. Straszewicza, profesora Politechniki Warszawskiej. Pierwszy zeszyt (styczeniowy) ukazał się w grudniu ub. r.

Tuszyć można, że PARAMETR wypełni lukę, jaka istnieje w czasopiśmiennictwie polkiem, i z tego tytułu liczyć należy

na poparcie wszystkich, komu sprawa nauczania matematyki w szkole polskiej leży na sercu. Sądzymy, że w żadnej szkole nie powinno czasopisma tego zabraknąć.

Redakcja czasopisma PARAMETR prosi o zasilanie materiału redakcyjnego przez nadsyłanie rozpraw, omawiających zagadnienia dydaktyczne i metodyczne, recenzji książek i czasopism, materiału do działu dla młodzieży, a także o nadsyłanie uwag krytycznych i dezyderatów.

Korespondencję, dotyczącą redakcji, adresować należy na redaktora A. M. Rusieckiego, Warszawa, ul. Koszykowa 31, m. 5. Telefon 441-17.

Natomiast wszelkie sprawy administracyjne, załatwia administracja PARAMETRA w Poznaniu, Al. Marcinkowskiego 22.

Prenumerata półroczna (za 5 zeszytów) wynosi zł. 8—, prenumerata roczna (za 10 zeszytów) zł. 15.— Prenumeratę przyjmują większe księgarnie, lub też wpłacać ją można na konto czekowe w Pocztovej Kasie Oszczędności — P. K. O. Poznań 200.032 — właściciel konta „Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha”. Konieczne jest dokładne i czytelne podane pocztowego adresu prenumeratora.

Koło geografów. Na terenie pow. rówieńskiego i zdołbunowskiego powstało koło Zrzeszenia polskich nauczycieli geografji. Zgłoszenia przystępujących do koła przyjmuje p. Fr. OBST, nauczyciel gimn. państw. im. T. Kościuszki w Równem.

„Radjo-amator polski”. Miesięcznik zalecony przez Mstwo W. R. i O. P. dla użytku szkół średn. i nauczycielstw. Adres: Warszawa, Chmielna 29, prenumerata wynosi 5 zł. kwartalnie.

KONKURS.

Kuratorjum ogłasza konkurs na stanowisko kierownika 7-klasowej publicznej szkoły powszechnej Nr. 1 im. Staszica w Ostrogu. Przy szkole znajduje się mieszkanie dla kierownika. Wspomiane stanowisko zastrzega się dla kandydata z Wyższym Kursem Nauczycielskim, grupa humanistyczna. Kandydaci winni odpowiadać warunkom, przewidzianym w art. 12 ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. Kurat. O. S. Woł. Nr. 6—8, z dn. 15. IX. 1927 r.) Udokumentowane podania należy wnosić drogą służbową do Inspektora Szkolnego w Zdołbunowie w terminie miesięcznym, od dnia następnego po ogłoszeniu konkursu.

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA.

STAN OŚWIATY na WOŁYNIU.

w stosunku do realizacji powszechnego nauczania.

Przy opracowywaniu tematu korzystałem ze źródeł następujących:

1. Szkoły powszechne Rzeczypospolitej Polskiej w roku szkolnym 1925/26. Stan z dn. 1 grudnia 1925 r. Wyd.Min.W.R. i O.P. Warszawa 1927 r.
2. M. Falski. Wyniki spisu dzieci z czerwca 1926 r.
3. F. Śliwiński. Ustawodawstwo szkolne. Nakł. Rady szkoln. okręgowej w Łodzi, 1928.
4. Dziennik Urzędowy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wołyńskiego. Równa, grudzień 1928 r.

Powierzchnia i podział administracyjny.

Województwo Wołyńskie, zajmuje obszar o powierzchni 30288 km².

Na tym obszarze znajduje się 4631 miejscowości, zamieszkałych przez 1437907 ludności (w/g opisu 1921 r.).

Dla ogólnej administracji województwo Wołyńskie dzieli się na 10 powiatów, powiaty dzielą się na gminy. Gminy na Wołyniu, tak zwane zbiorowe, jako jednostki administracyjne, obejmują po kilkanaście, nawet kilkadziesiąt wiosek. Jest ich wszystkich 95.

Oprócz gmin najniższymi jednostkami administracyjnymi są miasta.

Jest ich 19.

Ogółem miast i gmin, jako najniższych jednostek administracyjnych na terenie woj. wołyńskiego jest 114.

Na czele administracji szkolnej w woj. Wołyńskim stoi Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wołyńskiego.

Okręg szkolny wołyński odpowiada obszarem i granicami woj. Wołyńskiemu.

Miastem wojewódzkim jest m. Łuck, siedziba zaś Kuratorjum znajduje się w m. Równem.

Następną jednostką administracji szkolnej jest Inspektorat Szkolny. Każdy Inspektorat Szkolny zajmuje terytorjum jednego powiatu, wobec czego inspektorów szkolnych mamy 10.

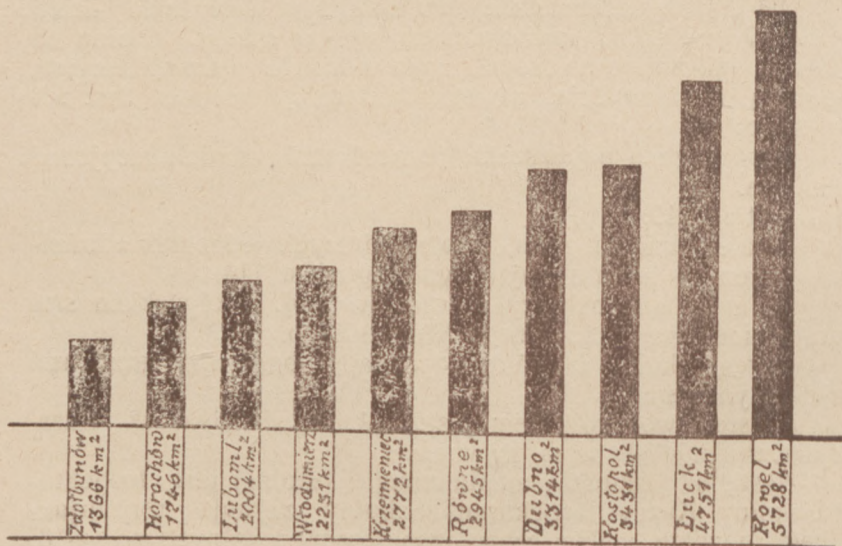
Obszar każdego inspektoratu z oznaczeniem liczby położonych na jego terytorjum miast i gmin wykazuje poniższa tabela:

Powiaty	Powierzchnia w km. ²	Miast	Gmin.
Dubno	3314	2	12
Horochów	1746	2	7
Kostopol	3431	2	6
Kowel	5728	2	15
Krzemieniec	2772	1	14
Luboml	2004	1	7
Łuck	4751	3	11
Równe	2945	2	10
Włodzimierz	2231	2	7
Zdołbunów	1366	2	6

Dla uzmysłowienia wzajemnego stosunku powiatów, wzgl. inspektoratów, według wielkości ich obszarów i położenia podaję odnośny wykres.

W Y K R E S

powiatów, wzgl. inspektoratów szkolnych według wielkości zajmowanego terytorjum.

WŁASNA FLOTA MORSKA TO TWÓJ DOBROBYT
 WPLAĆ do P. K. O. KONTO CZEKOWE Nr. 30
 1 ZŁOTY ROCZNIE, OTRZYMASZ LEGITYMACJĘ
 CZŁONKA KOMITETU FLOTY NARODOWEJ.

Miejscowości oraz ich zaludnienie dziećmi.

Przez nazwę miejscowości rozumiemy każde osiedle ludzkie zabudowane i zamieszkałe, posiadające własną nazwę, o ile to osiedle jest terytorjalnie wyodrębnione.

Są to miasta, miasteczka, wsie, przysiółki, osady, futory, leśniczówki, st. kolejowe i folwarki.

Wszystkich miejscowości, zaznaczonych w spisie dzieci z r. 1926, jest na Wołyniu 4631.

Rozkład tej sumy na poszczególne powiaty przedstawia się następująco:

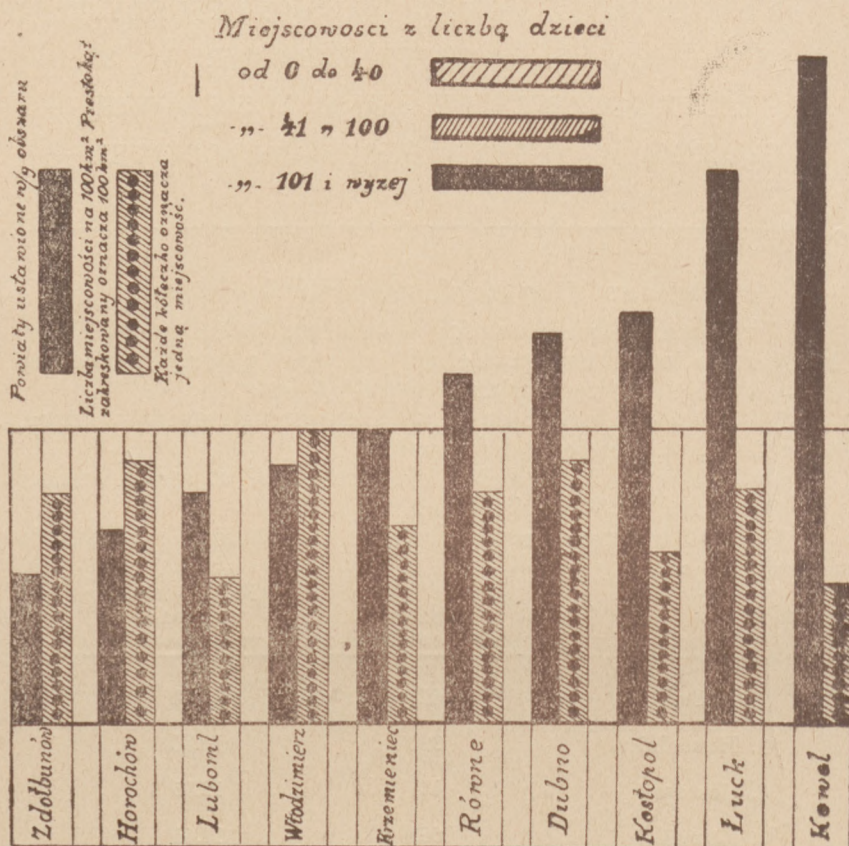
<u>P o w i a t y</u>	<u>Liczba miejscowości</u>	<u>Na 100 km.² przypada miejscowości</u>
1. Dubno	621	18.74
2. Horochów	320	18.33
3. Kostopol	441	12.85
4. Kowel	665	11.61
5. Krzemieniec	393	14.18
6. Luboml	211	10.53
7. Luck	775	16.31
8. Równe	505	17.15
9. Włodzimierz	464	20.80
10. Zdołbunów	236	17.28

W zagadnieniach szkolnictwa, mianowicie przy podziale terenu na obwody szkolne, bierze się na uwagę gęstość rozmieszczenia miejscowości.

Pod tym względem ciekawe jest porównanie powiatów, uzmysłowione następnym wykresem.

Gęstość rozmieszczenia miejscowości w powiatach na Wołyniu.

Widzimy stąd, iż największa gęstość rozmieszczenia miejscowości przypada na powiaty włodzimierski, horochowski, dubieński i zdołbunowski, najmniejsza zaś—na powiaty lubomłski i kowelski, wskutek położenia ostatnich na nieurodzajnych terenach piaszczysto bagnistego Polesia.

Jednak w sprawach dotyczących zagadnień układu sieci szkolnej i otwarcia szkół należy brać pod uwagę nie tylko gęstość rozmieszczenia miejscowości, ale również i zaludnienie ich dziećmi.

Wszystkie miejscowości woj. wołyńskiego, objęte spisem 1926 roku, według liczby dzieci wieku szkolnego dało się podzielić na kategorie wykazane w poniższej tabelce:

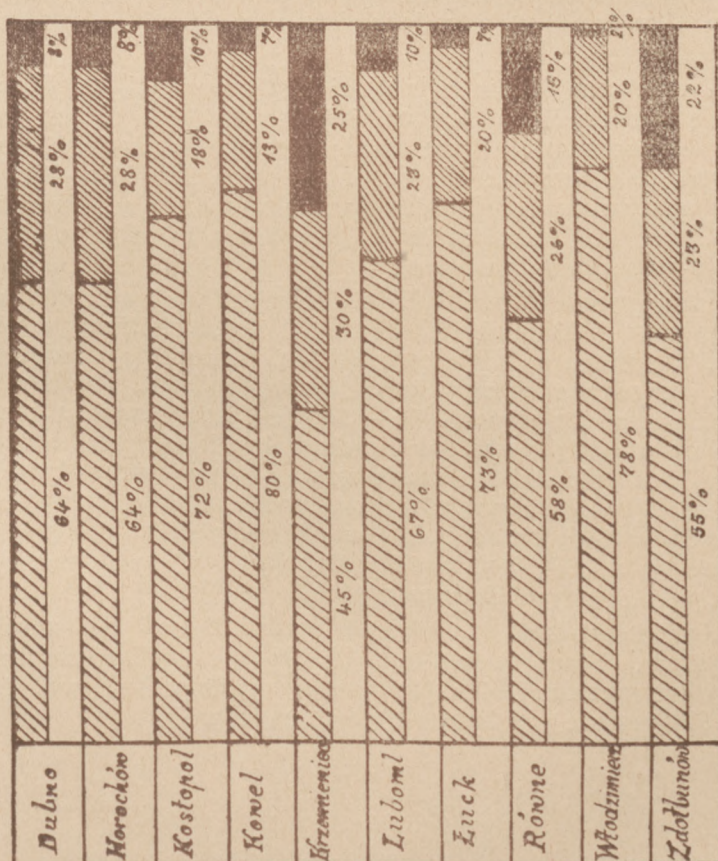
Miejscowości objęte spisem 1926 r. w/g liczby dzieci wieku szkolnego (7-13 l.)								
0	1-10	11-20	21-40	41-60	61-100	101 i wyżej	liczba dzieci niewiadomych	Ogółem
159	1406	635	844	436	516	476	109	4631

Widzimy iż ilościowo przeważają miejscowości z małą liczbą dzieci. od 0 do 20 w przybliżeniu. Jeśli dodamy do tych miejscowości małe wioski z liczbą dzieci do 40, to otrzymamy liczbę, która stanowi 65,7% ogólnej liczby miejscowości w całym województwie.

Miejscowości z liczbą dzieci od 41 do 60 i od 61 do 100j posiadających warunki na zorganizowanie szkół 2-u i więcej klasowych, mamy 21,6%.

Największe zainteresowanie ze względu na znaczenie dla rozwoju szkolnictwa budzą miejscowości z liczbą dzieci od 101 i wyżej. Miejscowości takich mamy 376, co stanowi 10,3% ogólnej liczby ich w całym województwie.

Rozmieszczenie miejsc. w/g liczby dzieci w powiatach woj. woł.

Jeżeli porównamy powyższy wykres miejscowości, ułożony w/g liczby dzieci, z wykresem gęstości rozmieszczenia tychże miejscowości, to zauważymy, iż powiaty: rówieński, krzemieniecki i zdołbunowski najwięcej posiadają miejscowości z liczbą dzieci ponad 100, to znaczy, że w tych powiatach mamy warunki do rozwoju szkolnictwa wyżej zorganizowanego lepsze, niż w takim powiecie, jak włodzimierski, który ma największą gęstość rozmieszczenia miejscowości, ale miejscowości drobnych, z małą liczbą dzieci.

Do miejscowości z liczbą ponad 100 dzieci należą przede wszystkim miasta, potem miasteczka i większe wsie.

Zasługują na uwagę miasta, z których 8 miast dawnych, jak Równe, Kowel, Krzemieniec, Łuck, Włodzimierz, Ostroń i Zdołbunów posiadają od 3000 do 1000 dzieci wieku szkolnego, reszta 11 miast nowych pod względem ilości dzieci (600—150) mało różni się od miasteczek i większych wsi.

Dzieci roczników 1913—1925 objęte spisem 1926 roku.

W normalnych warunkach, gdy się posuwamy od generacji starszych ku młodszym, liczba dzieci poszczególnych roczników stale wzrasta wskutek normalnej wymieralności, — z początku wolno, a ku końcowi, gdy dochodzimy do dzieci najmłodszych — szybciej.

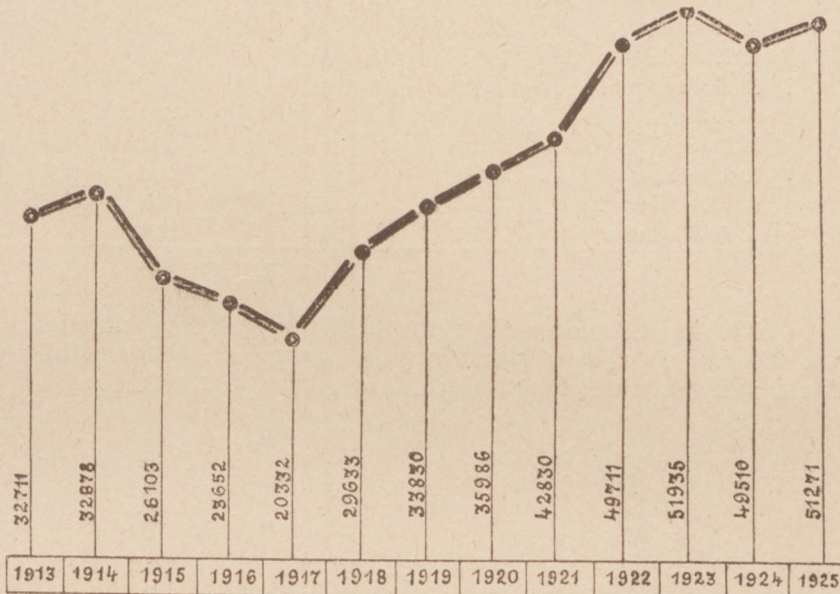
Tymczasem u nas dla całej Rzeczypospolitej Polskiej daje się zauważyć co innego: już rocznik 1914 r. jest mniej liczny od rocznika 1913, następnie roczniki 1915—1918 wykazują spadek olbrzymi. Znowu dalej roczniki 1919—1925 idą wyżej znacznie szybciej, niż normalnie, wykazując nieznaczne odchylenie dla rocznika 1924. Rozbieżność taka wiąże się ściśle z wypadkami wojennymi.

Zmniejszenie rocznika 1914 dla całej Polski w porównaniu z rocznikiem 1913 pochodzi stąd, iż dzieci, wchodzące w okres wojny, w pierwszym roku życia (1914) ucierpiały silniej, niż dzieci, wchodzące w ten okres w drugim roku życia (1913) Spadek liczby roczników 1915—1918 jest konsekwencją niepomyślnych warunków życia w latach wojny i odpływu ludności męskiej z miejsc stałego zamieszkania. Szybki przyrost dzieci w latach 1919—1925 wiąże się z momentem powrotu życia od warunków wojennych do pokojowych. Niewielkie cofnięcie się urodzeń w r. 1924 jest może następstwem kryzysu gospodarczego, jaki przeżywaliśmy w r. 1924.

Krzywa urodzeń dla woj-wa wołyńskiego jest zupełnie analogiczna, za wyjątkiem rocznika 1914, który jest normalnie wyższy od rocznika 1913 z tej przyczyny, iż woj-wo wołyńskie w r. 1914 jeszcze nie było objęte terenem wojny.

Dzieci objęte spisem z czerwca 1926 r. według roku urodzenia.

Przytoczona tu krzywa urodzeń z okresu 1913—1925 r. ma ogromne znaczenie przy rozważaniach nad sprawą realizacji powszechnego nauczania, ponieważ wskazuje jasno, iż obciążenie województwa dziećmi będzie szybko wzrastać, a równocześnie muszą wzrastać i koszty na budowę i utrzymanie szkół. Przytem nasuwają się pytania, jaki stosunek jest pomiędzy liczbą dzieci, znajdujących po wsiach, a liczbą dzieci znajdujących się po miastach, oraz w jakim stopniu postępuje przyrost dzieci miejskich i osobno wiejskich, by z tych porównań wyprowadzić wnioski w sprawie lokalizacji wspomnianych kosztów.

W tym celu wystarczy rozpatrzyć zestawienie pierwszych 7 roczników dzieci, objętych spisem 1926 r., t. j. roczników 1913—1919,

Ogólna liczba dzieci tych roczników dla woj-wa wołyńskiego wynosi 219139, w tem miejskich dzieci przypada tylko 10.2 proc., natomiast wiejskie dzieci stanowią 89.8 proc.

Na każde 100 km² terenu przypada na wsi przeciętnie 590 dzieci.

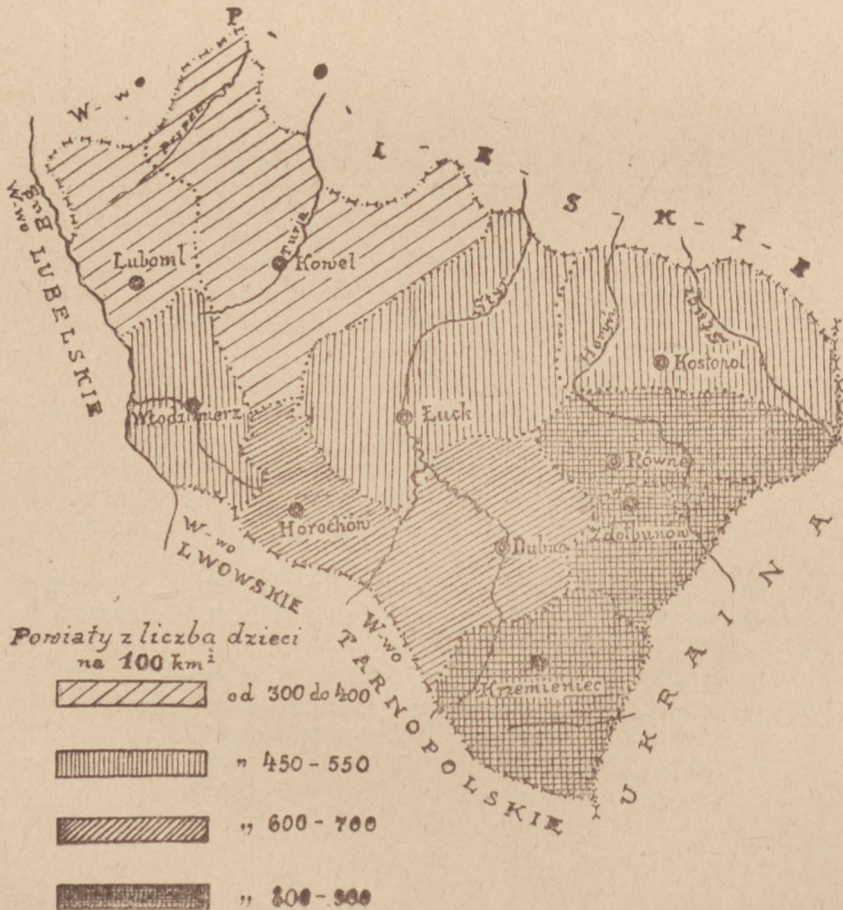

Dzieci 7 roczników (1913—1919) Woj-wo Wołyńskie.

Powiaty	Ogólna liczba dzieci	% dzieci miejskich	Dzieci na wsi na 100 km ²
1. Dubno	25271	6.0	717
2. Horochów	13051	7.1	695
3. Kostopol	17046	5.1	471
4. Kowel	22810	13.4	345
5. Krzemieniec	27980	8.1	928
6. Luboml	8024	5.9	377
7. Łuck	28550	9.8	542
8. Równe	27497	13.5	808
9. Włodzimierz	13856	15.7	524
10. Zdołbunów	15054	16.7	918

(Dr. M. Falski; Wyniki spisu dzieci)

Rubryka, ostatnia daje nam pojęcie o gęstości zaludnienia wsi dziećmi, co zawsze bierze się na uwagę w sprawach układania sieci szkolnej i podniesienia organizacji szkolnictwa.

Widzimy z mapki, iż największa gęstość zaludnienia wsi dziećmi przypada na powiaty, leżące na południu i południowym wschodzie województwa (powiaty: Dubno, Horochów, Krzemieniec, Równe, Zdołbunów). Najmniejszą gęstość zaludnienia wsi posiadają powiaty leżące na północy i północnym zachodzie województwa, mianowicie Kowel, Luboml.

Przystępując do rozważań nad zagadnieniem przyrostu dzieci na wsi i w miastach, weźmy najbardziej charakterystyczne roczniki: przedwojenny 1914, najmniejszy wojenny 1917 i największy powojenny 1923 na wsi i w miastach i porównajmy spadek i przyrósł dzieci na liczbach względnych, przyjmując rocznik 1914 za 100.

	<u>M i a s t o</u>	<u>W i e ś</u>
Roczniki:	1914—1917—1923	1914—1917—1923
Spadek i przyrósł:	100—55.9—127.0	100—58.2—166.9

Okazuje się, iż spadek urodzeń w latach wojny był większy, a przyrósł tychże po wojnie był słabszy w miastach, niż na wsi. Są to skutki dotkliwszego pogorszenia się warunków ekonomicznych życia w czasie wojny w miastach niż na wsi; nie bez wpływu również pozostał i kryzys mieszkaniowy po wojnie, tamujący życie rodzinne.

Ponieważ warunki ekonomiczne i przemysłowe miast wołyńskich nie sprzyjają dopływowi do nich ludności wiejskiej, wnioskujemy z tego, jak również i zestawień poprzednich, iż, wobec niezwykłego przyrostu dziatwy wiejskiej, cały ciężar pracy i wydatków, związanych ze sprawą realizacji powszechnego nauczania na terytorjum woj-wa wołyńskiego, przypadnie wsi.

Podział dzieci roczników 1913—1925 według języka ojczystego.

Ogólna liczba 13 roczników szkolnych, którą wykazuje dla woj-wa wołyńskiego spis dzieci dokonany w czerwcu 1926 roku, wynosi 480472.

Według języka ojczystego dzieci liczba ta dzieli się w sposób następujący:

M I A S T O i W I E Ś											
Dzieci, których językiem ojczystym jest język:											
polaki	rusiński	bialcrus	niem- iecki	rosyjski	litewski	czeski	żydow.	inny	niewia- domy	Ogółem dzieci 13 rocznik	%o dzieci z język ojczyst. polskim
72479	338127	517	11910	4493	365	7662	43124	1762	33	480472	1508

Uwidoczniony w zestawieniu podział dzieci według języka ojczystego odpowiada mniej więcej składowi narodowościowemu mieszkańców woj-wa wołyńskiego.

Dzieci w wieku szkoły powszechnej w latach 1926/27 — 1939/40.

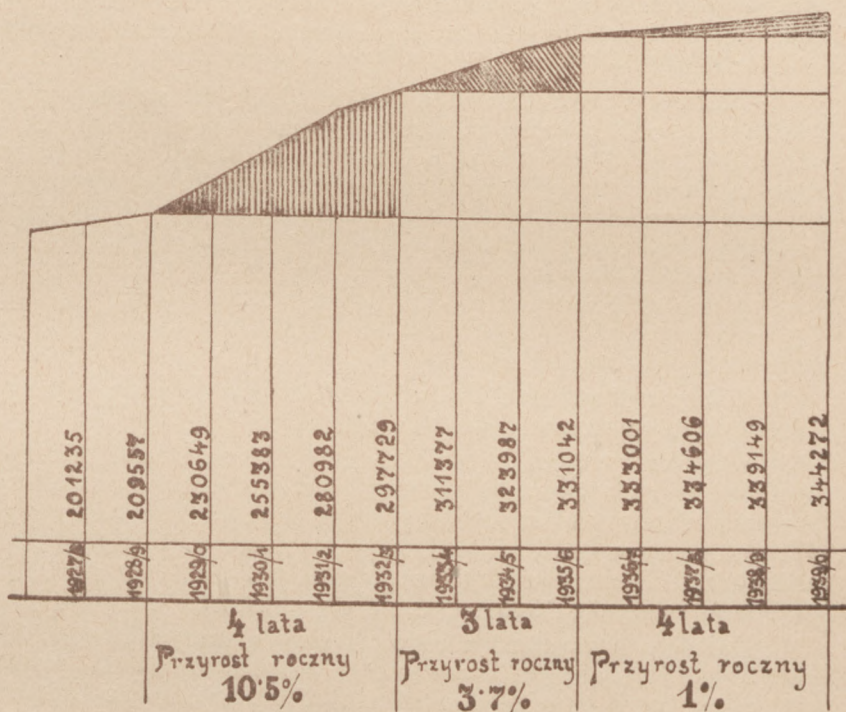
Spis dzieci przeprowadzony w czerwcu roku 1926 dał nam liczby dzieci dla okresu szkolnego od r. 1926/7 do r. 1932/3. W dalszych latach wchodzić zaczynają w wiek szkoły powszechnej roczniki nie objęte spisem 1926 r.

Dla przybliżonej orientacji co do liczby dzieci wieku szkolnego w kilku dalszych latach po roku 1932/3 można przyjąć, że nowe roczniki będą z roku na rok powiększać się o 1.5 proc. (W okresie przedwojennym był to wszędzie normalny przyrost). Przytem należy uwzględnić zmniejszenie liczby dzieci na skutek wymierania. W tym celu otrzymaną przez powiększenie o 1.5 proc. liczbę dzieci dla każdego rocznika mnożymy przez odpowiedni współczynnik dożycia, jak to podaje dr M. Falski (Wyniki spisu dzieci z 1926 r. Rozdział VII str. 54—55). Uzupełnione w ten sposób liczby dzieci od r. 1932/3 wraz z liczbami otrzymanymi ze spisu dzieci z r. 1926 pozwalają na zestawienie niżej umieszczonej tabelki dla w-wa wołyńskiego.

Rok szkolny	Ogólna liczba dzieci w wieku szk. 7-13 l.
1926/7	199139
1927/8	201235
1928/9	209557
1929/0	230649
1930/1	255383
1931/2	280982
1932/3	297729
1933/5	311377
1934/5	323987
1935/6	331042
1936/7	333001
1937/8	334606
1938/9	339149
1939/0	344272

Z tabelki tej widzimy iż po roku 1928/9 zaczyna się gwałtowny przyrost dzieci, wynoszący przeciętnie 10.5 proc. rocznie i trwa 4 lata, t. j. do roku 1932/3. Potem przyrost dzieci zmniejsza się na okres 3 lat do 3.7 proc. rocznie, a od r. 1935/6 w ciągu 4 lat do 1939/0 zmniejsza się już do normalnej wysokości przyrostu, t. j. przeciętnie 1 proc. — 1.5 proc. rocznie. Te fale gwałtownego przyrostu dzieci, jako logiczny skutek gwałtownego zwiększenia urodzeń w okresie powojennym, stwarzają ogromne trudności w sprawie realizacji powszechnego nauczania.

Realizacja powszechnego nauczania.

Władze oświatowe polskie dla terenów b. zaboru rosyjskiego nanowo ustaliły ustawodawstwo o obowiązku szkolnym. Podstawę jego stanowi Dekret o obowiązku szkolnym z dn. 7 lutego 1919 r. (D. Pr. P. P. Nr. 14 poz. 147), zatwierdzony przez sejm ustawodawczy w dniu 22 lipca 1919 r.

Zasadnicza teza tego dekretu znalazła swój wyraz w postanowieniu konstytucji z dn. 17 marca 1921 r. (art. 118), że nauka w zakresie szkoły powszechnej jest obowiązkowa dla wszystkich obywateli państwa. Rada ministrów rozporządzeniem z dn. 30 listopada 1922 r. (D. U. R. P. Nr. 114 poz. 1030) i

(Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. 1922 r. Nr. 32, poz. 424) rozciągnęła moc działania dekretu o obowiązku szkolnym na województwo wołyńskie (dekret przedtem odnosił się do terytorjum centralnego).

O treści dekretu stanowią artykuły:

- art. 1. „Wykształcenie w zakresie szkoły powszechnej jest obowiązkowe dla wszystkich dzieci w wieku szkolnym.“
- Art. 3. „W każdej miejscowości, w której liczba dzieci w wieku 7 — 14 l. wynosi w ciągu 3 lat po sobie następujących co najmniej 40, gmina jest obowiązana założyć szkołę powszechną.“
- Art. 8. „Szkoła powszechna obejmuje 7 lat nauczania.“
- Art. 10. „Wiek szkolny dziecka rozpoczyna się 1 września tego roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy 7 lat życia.“

Realizacja Dekretu o obowiązku szkolnym na terytorjum centralnem postępowała z początku drogą zapisu dzieci, zgłaszających się d o b r o w o l n i e. W stosunku do dzieci zapisanych do szkoły przestrzegano obowiązku uczęszczania aż do ukończenia wieku lat 14. Pomimo to wyższe oddziały szkoły powszechnej nie zapełniały się należycie uczniami bo na 1 oddział dostawały się dzieci starsze, k t ó r e z a r a z p o p a r u l a t a c h, g d y t y l k o o s i ą g n ę ł y l a t 14, o p u s z c z a ł y s z k o ł ę. Podobny stan rzeczy panował i na Wołyniu.

Taka bezplanowość była szkodliwa dla rozwoju szkoły. Trzeba było unormować wiek dzieci.

Wahania w liczbach dzieci, powstałe na skutek wstrząśnień wojennych, tworzyły podstawę do ułożenia planu postępowania w celu jak najszybszego i jak najekonomiczniejszego wprowadzenia w życie powszechnego nauczania. W roku 1923 nadchodziły 7-latki zmniejszonego rocznika 1915, w r. 1923/4 — 7-latki rocznika 1916 i t. d. aż do r. 1927/8.

Należało korzystać z tego okresu zmniejszających się liczb dzieci dla objęcia przez szkołę wszystkich dzieci wieku szkolnego, by w okresie drugim (od r. 1928/9), mając gotową strukturę organizacyjną szkolnictwa powszechnego, skierować wszystkie środki na jego stronę ilościową, na opanowanie uderzającego jak lawina przyrostu dzieci. Min. W. R. i O. P. wobec tego zarządziło dla terytorjum centralnego przejście do planowej realizacji powszechnego nauczania, rozłożonej na 7 lat, by w roku szk. 1929/0 już wszystkie dzieci 7 roczników zostały objęte szkołą. (Rozporz. z dn. 19 lipca 1922 r.)

Dla województwa wołyńskiego zarządzenie takie zostało wydane 14 maja 1928 r. (Dz. Urz. Min. Nr. 7 poz. 117). Kuratorjum zaś w tej sprawie wydało informację z 11 czerwca 1928 r. Nr. I—71 53/28 (Dz. Urz. Kurat. Nr. 5 poz. 39)

Miernikiem stopnia realizacji powszechnego nauczania

jest stosunek liczby uczniów szkół powszechnych do liczby wszystkich dzieci w wieku szkolnym do liczby wszystkich dzieci w wieku szkolnym. Dla woj-wa wołyńskiego stosunek ten w roku szkolnym 1925/6 wyrażał się tak:

Dzieci w wieku szkoły powszch.	Uczniowie szkół powsz.	proc. uczniów
219499	105754	48.2

Osobno w miastach uczniowie stanowią 94.6 proc. wszystkich dzieci w wieku szkolnym, a na wsi — tylko 42.9 proc.

Jest to najniższy procent realizacji powszechnego nauczania na całym obszarze państwa polskiego!

Naprawa tego stanu musiała być skierowana ku założeniu szkół w obwodach tak zwanych bezszkolnych, zapewnieniu izb i nauczycieli obwodom, ścisłej kontroli i stosowaniu przymusowych zapisów dla dzieci uchylających się od szkoły i przeprowadzeniu planowej realizacji powszechnego nauczania na wzór terytorjum centralnego. Bowiern i sprawa całkowitej realizacji powsz. naucz. nie cierpi zwłoki, gdyż z r. 1929/0 wchodzimy w okres gwałtownego z roku na rok wzrastania liczby dzieci.

I. Zapotrzebowanie nauczycieli.

Dla ustalenia liczby potrzebnych etatów nauczycielskich przyjmujemy, że rok 1928/9 ma tyłu uczni, ile ustalono dzieci w wieku szkolnym na ten rok. Znając liczbę dzieci, możemy obliczyć, ilu mniej więcej nauczycieli będziemy potrzebowali dla tych dzieci. Chodzi tylko o ustalenie obciążenia nauczycieli dziećmi.

Ustawa o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych z dn. 17 lutego 1922 r. wyznacza

1	nauczyciela na szkołę liczącą	40 — 60 uczn.
2	„	„ 61—100 „
3	„	„ 101—150 „
4	„	„ 151—200 „
5	„	„ 201—250 „
6	„	„ 251—300 „
7	„	„ 301—350 „

W roku 1925/6 w całej Polsce było 3110582 uczniów, dla których, licząc w/g stopnia organizacyjnego każdej szkoły, miało być 73623 nauczycieli, a więc zgodnie z Ustawą z dn. 17-II-1922 r. wypadało na każdego nauczyciela 42.25 uczniów. Biorąc pod uwagę, że ze względów higieniczno-pedagogicznych powinno wypadać na jednego nauczyciela mniej niż 60 uczniów, ustaliśmy 2 normy obciążenia nauczycieli dziećmi: wyższą — 60 uczniów i niższą — 42.25 uczniów,

Pozostawiając stosowanie niższej normy przyszłości, przyjmiemy dla obecnych warunków normę obciążenia wyższą i ustalimy liczbę nauczycieli dla 4 charakterystycznych momentów w okresie 1928/9—1930

Liczba etatów nauczycielskich dla objęcia szkołą wszystkich dzieci w wieku szkoły powszechnej				Przeciętna coroczna liczba nowych etatów nauczycielskich			
Przy wyższych normach obciążenia nauczyciela uczniami							
à 60 1928/9	à 60 1932/3	à 61 1935/6	à 60 1939/0	4 lata 1928/9— 1932/3	3 lata 1932/3— 1935/6	4 lata 1935/6— 1939/0	—
3432	4962	5427	5738	367	155	78	—

(M. Falski. Wyniki spisu dzieci) str. 34.

II. Zapotrzebowanie lokali szkolnych i mieszkań dla nauczycieli.

Znając liczbę dzieci, które mają być objęte szkołą, możemy ustalić liczbę izb lekcyjnych, potrzebnych dla umieszczenia wszystkich dzieci w wieku szkoły powszechnej.

Obciążenie izb uczniami powinno mniej więcej odpowiadać obciążeniu nauczyciela uczniami. Należy przy tem brać na uwagę wymaganie higieny szkolnej, by na 1 ucznia wypadło przeciętnie 1 m² podłogi w izbie lekcyjnej. Przeto za najwyższą normę obciążenia izby możemy przyjąć 65 uczni. Ustawowa zaś norma, obliczona na podstawie danych z r. 1925/6, daje 43.5 uczniów obciążenia na 1 izbę lekcyjną.

Podobnie jak przy obliczaniu liczby potrzebnych nauczycieli, tak i teraz przy obliczaniu liczby potrzebnych izb lekcyjnych stosować będziemy ze względów ekonomicznych normę obciążenia wyższą. W roku 1925/6 izb lekcyjnych było 1829. Przyjmując przeciętny przyrost izb do r. 1928/9 na 10 proc., obliczamy ilość izb dla r. 1928/9—2012. (M. Falski. Wyniki spisu dzieci str. 89).

Następnie, stosując normy obciążenia i na podstawie liczby uczniów wyprowadzamy liczby izb lekcyjnych dla lat najbliższych, jak to wskazuje następująca tabelka:

Potrzeba izb lekcyjnych				Przeciętna coroczna liczba nowych izb lekcyjnych		
Przy wyższych normach obciążenia izby uczniami.						
1928/9	à 66 1932/3	à 66 1935/6	à 65 1939/0	4 lata 1928/9— 1932/3	3 lata 1932/3— 1935/6	4 lata 1935/6— 1939/0
2012	4511	5016	5297	625	168	70

Widzimy, jak wielkie zapotrzebowanie izb lekcyjnych przypada na okres gwałtownego wzrostu liczby dzieci w wieku szkolnym, t. j. na pierwsze 4 lata po r. 1928/9. Nie możemy liczyć na uzyskanie izb lekcyjnych w drodze wynajmu ze względu na powszechny kryzys mieszkaniowy, jak również i z tego względu, że wynajęte izby prawie zawsze są małe, ciasne i nie odpowiadają wymaganiom higieniczno-pedagogicznym. Znam osobiście wioski, gdzie żadna chałupa nie nadaje się do wynajęcia na szkołę. Trzeba stawiać budynki własne, nie tylko dla uzyskania izb, potrzebnych według przyrostu dzieci, ale i dla zamiany wszystkich izb wynajętych na izby w budynkach własnych. Również dla uzyskania izb lekcyjnych zajdzie potrzeba przebudowania sal w istniejących budynkach przedwojennych. Toteż w okresie od r. 1928/9 do r. 1939/0 trzeba zbudować ogółem 4518 izb lekcyjnych. (M. Falski. Wyniki spisu dzieci str. 90) Biorąc na uwagę ogromne potrzeby mieszkaniowe na wsi, a częściowo i w miastach, należy przy budowie gmachów szkolnych uwzględniać budowę mieszkań dla nauczycieli. Przyjmujemy, iż liczba mieszkań nauczycielskich stanowić ma w przybliżeniu $\frac{3}{4}$ ogólnej liczby nowozbudowanych izb lekcyjnych, to znaczy, że do 4518 izb trzeba zbudować 3389 mieszkań nauczycielskich.

III. Budżet realizacji powszechnego nauczania.

A. Uposażenie nauczycieli.

Jeżeli jako koszt jednego etatatu nauczycielskiego przyjmujemy 3000 zł. rocznie, to wydatek na uposażenie nauczycieli szkół powszechnych okręgu szkolnego wołyńskiego w roku 1928/9 wedle preliminowanych na ten rok 3492 etatów wynosić miałby 10476000 zł. Do tej pozycji na pokrycie nowych etatów w ciągu 4 lat należałoby dodawać rocznie 1101000 zł. (3000 x 367)

Potem, stosownie do zwiększenia liczby etatów nauczycielskich, suma uposażenia nauczycielskiego, powiększając się od r. 1935/6 rocznie o 1.4 proc., dojdzie w roku 1939/0 do 17214000 złotych rocznie.

B. Koszta budowy gmachów szkolnych.

Według „Projektów szkół powszechnych“, wydanych przez Ministerstwo W. R. i O. P. (zeszyt I i II) możemy przyjąć kubaturę 1 izby lekcyjnej wraz z zabudowaniami gospodarczymi 700 m³ i 1 mieszkania 323.75 m³. Licząc koszt budowy 1 m³ budynku szkolnego 50 zł. i 1 m³ bud. mieszkalnego 55 zł., otrzymamy koszt budowy 1 izby lekcyjnej 30000 zł. i 1 mieszkania 17800 zł.

Ponieważ stosunek liczby potrzebnych mieszkań do liczby potrzebnych izb lekcyjnych wzięliśmy jak 3 : 4, czyli 3 mieszkania na 4 izby, możemy obliczyć kosztą jednej izby lekcyjnej łącznie z mieszkaniami dla nauczycieli, np.:

$$3 \text{ mieszk.} = 17800 \text{ zł.} \times 3 = 53400 \text{ zł.}$$

$$4 \text{ izby} = 30000 \text{ zł.} \times 4 = 120000 \text{ zł.}$$

$$\text{Razem } 173400 \text{ zł.}$$

$$\text{Kosztą 1 izby z mieszkaniami } 173400 : 4 = 43350$$

a przy dodaniu kosztów wewnętrznego urządzenia — conajmniej 45000 zł.

Przeto na wybudowanie 4518 izb lekcyjnych wymaganych sprawą powszechnego nauczania w okresie 11 lat (1928⁸/₉—1939₀) potrzebujemy 203310000 zł., z czego na jednego mieszkańca na Wołyniu wypada 141.4 zł. (203310000 : 1437907), czyli rocznie **12.8 zł.** (141.1 : 11)

Jest to duża kwota, jeżeli weźmiemy pod uwagę, iż suma wydatków związków komunalnych w r. 1924 wypadała na 1 mieszkańca 6.3 zł., a suma podatków bezpośrednich (bez podatku majątkowego) za r. 1926 wypadała 8.92 zł. na 1 mieszkańca. A tymczasem największy ciężar budowlany mamy udźwignąć w okresie pierwszych 4 lat po roku 1928/9 (tabel. na str. 10), kiedy uderzą fale gwałtownego przyrostu dzieci (wykr. na str. 33).

Wtedy rocznie mamy wznosić 625 izb lekcyjnych, wydając na to 28,125,000 zł., czyli wypada **19.55 zł.** na 1 mieszkańca rocznie,

Tak przedstawia się teoretyczny plan realizacji powszechnego nauczania na Wołyniu.

W jakim stosunku do niego znajduje się rzeczywisty stan oświaty, omówimy w rozdziałach następnych.

Andrzej Demidiuk

D. c. n.

słuchacz W. K. N. w Warszawie

Ogród botaniczny przy szkole.

W artykule niniejszym chciałbym omówić nie samo znaczenie ogrodu botanicznego przy szkole, gdyż rzecz ta jest już dostatecznie przedyskutowana, lecz typ ogrodu, który byłby najodpowiedniejszy w naszych warunkach.

Wyróżnić możemy dwa typy ogrodów:

a) ogród, w którym uczniowie będą pracowali i zaznajamiali się z hodowlą roślin przeważnie użytkowych;

b) ogród, w którym uczniowie będą poznawali sposób życia roślin. Tutaj możnaby ewentualnie ogród rozszerzyć i ten mógłby służyć dla kilku szkół tej samej miejscowości.

Pierwszy z dwu wymienionych typów ogrodów zdaje mi się w naszych warunkach nie do osiągnięcia, ponieważ wymaga dużego obszaru i nie moglibyśmy każdego chętnego dziecka obdarzyć bodaj 1 mt. ziemi. Pozatem—co daleko ważniejsza—stawia bardzo duże wymagania ogrodnicze nauczycielowi, do czego w większej ilości wypadków nie jesteśmy przygotowani.

Drugi z wymienionych typów jest łatwiejszy do urzeczywistnienia, wymaga mniejszego obszaru i nie stawia nauczyciela częstokroć wobec zagadki, jak w typie pierwszym.

Również, już po zdecydowaniu się na typ drugi, może zachodzić wątpliwość, według jakich wytycznych ma być urządzony ogród, czy na podstawach biologicznych, czy też ma być oparty na systematyce.

Minął już czas, kiedy podstawą nauczania przyrody była systematyka i, zdaje mi się, nie mamy czego żałować.

Jest ona częstokroć dla dziecka niezrozumiała, a temsamem nie interesująca. Natomiast przy ugrupowaniu roślin na podstawach biologicznych możemy to zainteresowanie łatwo wzbudzić, bo czyż naprawdę nie jest bardziej interesującą w ogrodzie botanicznym grupa n. p. roślin zapylanych przez motyle, od grupy złożonych. Jestem pewien, że gdy dzieci zaprowadzimy do ogrodu, to obok „złożonych“ przejdą obojętnie i zadowolą się odczytaniem tabliczki, przy grupie zaś pierwszej zechcą zobaczyć zapylającego motyla. Temsamem osiągnęliśmy swój cel: wzbudziliśmy zainteresowanie dziecka.

Według tego, co wyżej powiedziałem, postaram się dać wykaz roślin, jakie, według mego zdania, winny znaleźć się w szkolnym ogrodzie botanicznym, oraz ich ugrupowania.

Cały ogród dzielę na trzy zasadnicze części. W części pierwszej grupujemy biologję organów wegetatywnych, w drugiej biologję kwiatu.

Cz. I. BIOLOGJA ORGANÓW WEGETATYWNYCH.

a) **korzeń.** Korzenie powietrzne: bluszcz pospolity—*Hedera helix*. Korzenie podpórki: kukurydza—*Zea mays*. Korzenie

mięsiste: burak zwyczajny—*Beta vulgaris*, marchew zwyczajna—*Daucus carota*, rzodkiew zwyczajna—*Raphanus sativus*; bulwy korzeniowe: storczyk kukawka lub samiczy—*Orchis militaris* lub *moris*, b) **pęd.**—kłącze: zawilec gajowy—*Anemone nemorosa* lub u nas często spotykany *A. narcissiflora*; cebula: cebula zwyczajna—lilja złotogłów—*Lilium martagon* (spot. na Wołyniu); bulwy: ziemniak—*Solanum tuberosum*; pnącza: łądugi łączące: barwinek pospolity—*Vinca minor*, łądugi z korz. powietrz.: bluszcz zwyczajny—*Hedera helix*; łądugi wijące się: fasola zwykła—*Phaseolus vulgaris*; łądugi czepiające się wąsami: winobluszcz—*Ampelopsis quinquefolia*; wąsy liśc. pochodzenia: groch zwyczajny—*Pisum sativum*; ogonki liśc. jako wąsy: powojnik prosty—*Clematis recta*; liście: proste, złożone, blaszki liściowe różnych kształtów, liście ogonkowe i bez ogonkowe, pochwy liściowe (trawy), przylistki jako liście (groch)—gałęziaki: szparag lekarski—*Asparagus officinalis*; c) **broń roślin**, mechaniczna: ostrożeń warzywny lub polny—*Cirsium oleraceum* lub *arvense*, chemiczna: lulek czarny—*Hyoscyamus niger*, tojad pstry—*Aconitum eulophum*, ostrzegawcza: dziewanna kutnerowata—*Verbascum phlomoides*, d) **przystosowanie roślin do otoczenia.** W większości wypadków działu tego prawdopodobnie urządzić nie będziemy mogli, chociaż jest on najbardziej dla dziecka interesujący i z niego może odnieść największą korzyść. Urządzeniu tego działu staną na przeszkodzie koszty związane z urządzeniem alpinarium i basenów. Kserofity: rozchodnik—*Sedum*, rojnik ruski—*Sempervivum rutenicum*, szalwia łąkowa—*Salvia pratensis*; hygrofity podwodne: moczarka kanadyjska—*Elodea canadensis*, rogatek sztywny—*Ceratophyllum demersum*, h. o liśc. pływających: żabiściek pływający—*Hydrocharis morsus ranae*, salwinja pływająca—*Salvinia natans*; nawodne: strzałka wodna—*Sagittaria sagittifolia*, łączeń baldaszkowy—*Butomus umbellatus*; ziemnowodne: jaskier rzeczny—*Ranunculus fluitans*, żabieniec pospolity (babka wodna)—*Alisma plantago*; rośliny torfowisk: bagno zwyczajne—*Ledum palustre*, turzyca ostra—*Carex acuta*, rosiczka okrągolistna—*Drosera rotundifolia*; rośliny piaskowe: wydmuchrzyca piaskowa—*Elymus arenarius*, mikołajek płaskolistny—*Eryngium planum* (spot. na Woł.); rośliny górskie: goryczka krzyżowa—*Gentiana crutiata*, naradka północna—*Androsace septentrionalis*, lepnica rozdęta—*Silene venosa*.

Cz. II. BIOLOGJA KWIATU.

- a) **rośliny zapylane przez wiatr.** Różne gatunki zbóż.
 b) **rośliny zapylane przez owady:** aparaty wabiące zamiast korony: 1. kielich wraz z koroną: ostróżka polna—*Delphinium consolida*, 2. kielich barwny: wierzok zwyczajny—*Calluna vulgaris*, 3. pręciki: rutewka orlikolistna—*Thalictrum aquilegifolium*,

4. bezpłciowe kwiaty jako aparat do zwabiania: chaber bławatek — *Centaurea cyanus*, słońcecznik zwyczajny — *Helianthus annuus*; kwiaty bezbarwne o silnym zapachu: rezeda — *Reseda*; rośliny dostarczające owadom pyłku: miłek wiosenny — *Adonis vernalis*, posłonek pospolity — *Helianthemum obscurum*; włoski na pręcikach jako pokarm owadów: dziewanna kutnerowata — *Verbascum phlomoides*, trzykrotka — *Tradescantia discolor* (wazok.); rośliny zapylane przez muchy: kopytnik pospolity — *Asarum europeum*; rośliny zapylane przez pszczoły: hreczka — koniczyna polna — *Trifolium arvense*, fasola zwykła — *Phaseolus vulgaris*, groch zwyczajny — *Pisum sativum*; rośliny zapylane przez motyle: 1. dzienne: goździk Borbasa — *Dianthus Borbasi*, (spot. na Woł.) 2. nocne: tytoń szlachetny — *Nicotiana tabacum*, wiesiołek dwuletni — *Oenothera biennis*; rośliny zapylane przez trzmiele: szalwia łąkowa — *Salvia pratensis*, tojad pstry — *Aconitum celophum*. c) **dwupostaciowość pręcikowia i słupkowiec**: hreczka, — pierwiosnka lekarska — *Primula officinalis*, krwawnica pospolita — *Lythrum salicaria*, d) **protandrya** — pręciki rozwijające się wcześniej, niż słupki: słońcecznik zwyczajny — *Helianthus annuus*, dzwonek rozpięchły — *Campanula patula*. e) **protoginia** — słupki rozwijające się wcześniej, niż pręciki: obrazki plamiste — *Arum maculatum* (spot. na Woł.) f) **partenogeneza**: jastrzębiec żmijolistny — *Hieracium echinoides*. lub sabinum (spot. na Woł.) g) **klejstogamia**: lnica pospolita — *Linaria vulgaris*.

Cz. III. BIOLOGJA OWOCÓW i NASION.

a) **rośliny mechanicznie wyrzucające nasiona**: 1. oparte na zmianach natężenia tkanki żywej: niecierpek pospolity — *Impatiens noli-tangere*, 2. oparte na wysychaniu: bodziszek łąkowy — *Geranium pratense*, b) **nasiona rozsiewane przez wiatr**: 1. nasiona opatrzone skrzydełkami: klon zwyczajny — *Acer platanoides*, 2. nasiona, mające mały ciężar: goryczka krzyżowa — *Gentiana crutiata*, 3. nasiona z włoskami: mniszek pospolity — *Taraxacum officinale*, zawilec gajowy — *Anemone nemorosa*, 4. suche rośliny wraz z nasionami, roznoszone przez wiatr: lyszczec polny — *Gypsophila muralis*; d) **rozsiewanie nasion przez wodę**, rośliny podane w CZ. I. d. (hygrofity) e) **nasiona rozsiewane p. zwierzęta i człowieka**: 1. owoce i nasiona z haczykami czepnymi: łopian pajęczynowaty — *Arctium tomentosum*, kuklik pospolity — *Geum urbanum*, ostrzeń pospolity — *Cynoglossum officinale*, e) **samoistne zakopywanie się nasion w ziemi**: iglica pospolita — *Erodium cicutarium*, f) **owoce i nasiona kleiste**: zimowit jesienny — *Colchicum autumnale*.

Wyżej wymienione trzy działy ogrodu można by uzupełnić jeszcze następująco:

Cz. IV ROŚLINY OWADOŻERNE.

rosiczka okrągłolistna—*Drosera rotundifolia*, tłustosz pospolity—*Pinguicula vulgaris*.

Cz. V. RUCHY ROŚLIN.

a) ruch pęcików: berberys zwyczajny—*Berberis vulgaris*, portulaka pospolita—*Portulaca oleracea*, b) ruch słupków: kroplik żółty—*Mimulus guttatus*, c) ruch liści: czułek wstydlivy—*Mimosa pudica*. Za najpotrzebniejsze w ogrodzie szkolnym uważam następujące działy: z Cz. I. a, b, c,—dział d, jak już w zestawieniu zaznaczyłem, jest bardzo potrzebny, ale kosztowny i trudny do zaprowadzenia. Z Cz. II. a, b, z Cz. III. b, d. W zestawieniu niektóre z roślin powtarzają się kilkakrotnie w różnych działach i jest rzeczą nauczyciela, czy je będzie w odpowiednich działach kilkakrotnie sadił, czy też przy posadzonej w jednym dziale da tabliczkę z odpowiednimi objaśnieniami. Osobiście jestem zdania, że raczej sadić osobno dla każdego działu, celem uzyskania przejrzystości układu.

Większość podanych roślin, to rośliny dziko rosnące i pospolite, tak, że ich zdobycie nie będzie trudnem. Do oznaczania roślin poleciłbym klucz p. t. „Rośliny polskie“ Dr. W. Szafer, dr. R. Kulczyński, dr. Pawłowski. Kto jednak chciałby już w tym roku szkolnym założyć ogród, może otrzymać nasiona bezpłatnie w Dyrekcji Ogrodu Botanicznego w Krakowie, ul. Kopernika. Należy zwrócić się do Dyrekcji najpóźniej w lutym o przysłanie spisu posiadanych nasion. W spisie przesyłanym przez Dyrekcję ogrodu, nazwy roślin są podawane tylko po łacinie. Po otrzymaniu spisu i ustaleniu potrzebnych nasion należy przesłać zapotrzebowanie, które dyrekcja ogrodu nadzwyczaj skrupulatnie załatwia. Po nasiona i wskazówki w sprawie ogrodu można również zwrócić się do szkolnej pracowni przyrodniczej w Wilnie, ul. Zawalna 5. Z krajowych prywatnych firm ogrodniczych nie jest mi znana żadna, która miałaby nasiona w artykule wymienionych roślin na składzie, prócz niektórych odmian ogrodowych. Z zagranicznych firm polecenia godną jest Haage & Schmide, Erfurt 90/5 Niemcy. Firma ta, po zwróceniu się do niej, prześle cennik, w którym nie brak żadnej z roślin, jaką chcielibyśmy mieć w swym ogrodzie. Koszt sprowadzenia wszystkich potrzebnych nasion z firmy Haage & Schmide : cebulek, kłączy i sadzonek wyniósłby około 250 zł.

Równe

Felix Nowosielski.

Pren. rocz. zł. 6, półrocz. zł. 3. Nr. pojed. 60 gr. Konto P.K.O. Nr 30365

Adres Redakcji i Administracji: RÓWNE WÓL, KURATORJUM.

Drukarnia I. Feigla i B. Litwakowej. Równe, XIII-tej Dywizji 2.